

Enkätundersökningen om industri- företagens planer

av MÄRTHA JOSEFSSON

Liksom i tidigare långtidsbedömningar har även denna gång en enkätundersökning rörande företagens långsiktiga planer för produktion, sysselsättning, export och investeringar utgjort underlag. I det följande ges först en redogörelse för undersökningens genomförande och resultat. Därefter behandlas en del tolkningsproblem som uppstår vid en enkät av denna typ. Här diskuteras först enkätmateriallets tillförlitlighet och sedan de undersökta företagens representativitet för hela industrin.

5.1 *Uppläggning och genomförande*

5.1.1 **Undersökningens två etapper**

Undersökningen genomfördes i två etapper. Etapp 1 genomfördes för Industriens Utredningsinstitut (IUI) och statens industriverks (SIND) räkning av statistiska centralbyrån (SCB) under tiden oktober 1974–februari 1975. Enkäterna och SCB:s bearbetning av dessa ställdes därefter till IUI:s förfogande. Etapp 2 bestod i att IUI under våren 1975 granskade och kontrollerade de inkomna enkätsvaren, varvid ett flertal företag kontaktades per telefon. Som en följd härav reviderades undersökningens resultat på vissa punkter. Samtidigt utökade IUI undersökningens omfattning genom att ytterligare ett femtiotal företag tillställdes en enkät.

5.1.2 **Population och urval**

Målpopulationen utgjordes av samtliga företag med mer än 200 anställda 1971 och med industriell verksamhet. Vid 1972 års undersökning ingick endast företag med mer än 200 industrissysselsatta. Målpopulationen i denna enkätundersökning avvek således från den 1972 genom att denna gång även vissa företag inkluderades som icke betraktas som industriföretag men som har en viss industriell verksamhet och totalt har mer än 200 anställda.

Populationsbeskrivningen hämtades från SCB:s centrala företagsregister (CFR). I detta register har varje företag (=juridisk enhet) dels en branschbeteckning för hela företaget (s. k. huvudbransch) som baseras på ett mestkriterium, dels en branschbeteckning för varje arbetsställe. De arbetsställen inom ett företag som har samma branschbeteckning sammanförs till en branschenhet.

Urvalsenhet var den juridiska enheten. För urvalet indelades företagen på basis av respektive företags huvudbransch i 28 branschgrupper och 2 storleksgrupper. Sammanlagt erhöles således 56 strata. Storleksgrupp 7 omfattade företag med 200–500 anställda och storleksgrupp 8 företag med mer än 500 anställda. I storleksgrupp 8 inkluderades även ett tiotal nyetablerade företag med inga eller relativt få sysselsatta. Liksom vid tidigare industrienkäter totalundersöktes storleksgrupp 8, medan storleksgrupp 7 urvalsundersöktes. I etapp 1 tillämpades härvid en urvalssannolikhet på ungefär $\frac{1}{3}$, dock med restriktionerna att antalet utvalda företag inom en bransch inte fick understiga 3 och att alla branscher med 5 företag eller mindre totalundersöktes. Totalt ingick 409 företag¹ i etapp 1. Av dessa tillhörde 300 storleksgrupp 8 och således 109 storleksgrupp 7.

Mot bakgrund av att IUI kontinuerligt specialstuderar de 40 största industrikoncernerna, mätt med antalet anställda i Sverige, kompletterade vi SCB:s undersökning genom att sända ut enkätformulär till ytterligare några företag som ingick i dessa 40 koncerner och hade mer än 200 anställda, men som inte kommit med i urvalet eller inte svarat på SCB:s enkät.

Det finns flera anledningar till att låta endast de större företagen ingå i en undersökning av detta slag. För det första täcker man med ett mycket begränsat antal enkäter en mycket stor del av industrin. Exempelvis finns ca $\frac{2}{3}$ av de industrissysselsatta i företag med mer än 200 anställda. För det andra visar erfarenheten att större företag har en större benägenhet att besvara en enkät av detta slag. I 1969 års industrienkät var t. ex. bortfallet 5% för storföretagen men hela 32% för de mindre företagen. Ett så stort bortfall ger en större osäkerhet i skattningarna, speciellt med tanke på att det inte är helt slumpmässigt. För det tredje ger också erfarenheten vid handen att de mindre företagen lämnar uppgifter med lägre kvalitet och konsistens. Så t. ex. uppgav de svarande mindre företagen till 1970 års långtidsutredning planer som innebar en sysselsättningsökning på 26% för perioden 1969–75. För det fjärde kan man utgå från att de stora företagen verkligen gör en långtidsbedömning i någon form, vilket där- emot ej är lika självklart när det gäller mindre företag. Detta kan också vara en av förklaringarna till den mindre svarsbenägenheten och den sämre plankvaliteten bland de mindre företagen. Dessutom torde den planering som eventuellt förekommer ej vara lika bindande när det gäller mindre företag som när det gäller större. Detta är också fullt naturligt, eftersom mindre företag är betydligt mer flexibla vad gäller ändringar av kapacitet, produktionsinriktning etc. En ägare av en mindre verkstad kan t. ex. på mycket kort tid fördubbla sin kapacitet. Denna möjlighet har knappast större företag, då kapacitetsförändringar hos dessa ofta kräver lång projekteringstid.

En undersökning inom IUI av enkätmaterialen från 1960, 1965 och 1970 års långtidsutredningar styrker också tesen att stora företag i större utsträckning än små kommer att handla i enlighet med sina långtidsplaner. Man undersökte där sambandet mellan plan-utfallsskillnaden och företagets storlek. Resultatet visade att stora företag i större utsträckning än små hållit fast vid och förverkligat sina planer.

¹ Siffran avviker från den som redovisats av SCB genom att vi här exkluderat sådana företag som utvalts men ej erhållit enkät. Vidare har vi korrigerat för de fall då samma företag utvalts i mer än ett stratum.

Tabell 5: 1. IUI:s korrigeringar av från SCB erhållna enkätsvar

Korrigerad uppgift	Antal korri- geringar	Anledning till korrigeringar
Antal sysselsatta 1974 vid normalt kapacitetsutnyttjande	49	Svaren avsåg antal <i>arbetare</i> , inkonsistens med det angivna kapacitetsutnyttjandet, uppgiften ej ifylld, uppgiften besvarats med timmar
Produktion 1974 vid normalt kapacitetsutnyttjande	8	Felräkningar, uppgiften ej stansad, stansfel
Råvaruåtgång 1974 vid normalt kapacitetsutnyttjande	9	Samma som ovan
Export 1974	5	Uppgift saknades
Investeringar 1979, 1980	5	Uppgift saknades
Produktion 1980	2	Uppgift saknades resp. borttappad siffra vid bearbetningen
Export 1980	5	Uppgift saknades, borttappad siffra vid bearbetningen, felaktigt värde
Antal sysselsatta 1980	2	Uppgift saknades
Sysselsättning i timmar 1980	4	Uppgift saknades
Insatsvaror 1980	1	Uppgift saknades

En femte faktor som talar för att låta endast stora företag ingå i enkäten är att de mindre företagen ofta är underleverantörer till de större. Därför finns det anledning att förmoda att utvecklingen för små företag till stor del kommer att bero på hur stora företag utvecklas. En närmare analys av denna fråga görs i senare avsnitt.

5.1.3 Enkätens utformning

Enkäten, som utformades i samarbete mellan SCB, SIND och IUI, var densamma i båda etapperna. De efterfrågade variablerna var saluvärde av egen produktion, kostnader för insatsvaror, export, investeringar samt sysselsättning mätt i antalet personer och timmar. Samtliga uppgifter skulle anges för åren 1973, 1974 och 1980. Investeringsuppgifterna skulle dessutom anges för samtliga mellanliggande år.

Eftersom syftet med enkäten var att få en grund för en bedömning av industrins kapacitetstillväxt ombads företagen ange uppgifterna för 1980 under förutsättning att kapaciteten då utnyttjades i normal utsträckning. För att det skulle vara möjligt att jämföra 1980 års »normalårsuppgifter» med uppgifterna för 1974 inkluderade enkäten frågor om hur den faktiska produktionen och sysselsättningen 1974 förhöll sig till den produktion och sysselsättning man skulle ha haft om 1974 hade varit ett konjunkturmässigt neutralt år.

Enligt anvisningarna skulle värdeuppgifterna för prognosåren, dvs. 1975–80, anges i 1974 års genomsnittliga prisnivå. De definitioner som användes för de olika variablerna överensstämde med dem som används i statistiska centralbyråns löpande industristatistik. Anledningen härtill var att det bedömdes angeläget att kunna jämföra det insamlade materialet med den offentliga statistiken. Blanketter och anvisningar återfinns sist i denna bilaga.

Tabell 5: 2. Svarsfrekvens

Branschgrupp	Antal företag		Svars- frekvens	Antal svarande branschenheter
	Urval	Svar		
1 Gruvindustri	5	5	1,00	21
2 Skyddad livsmedelsindustri	29	25	0,86	27
3 Konkurrensutsatt livsmedelsindustri	15	12	0,80	15
4 Dryckesvaru- och tobaksindustri	7	7	1,00	7
5 Textilindustri	16	16	1,00	19
6 Beklädnadsindustri utom skoindustri	10	7	0,70	9
7 Garverier, pälsberederier, lädervaru- o. skoindustri	5	3	0,60	3
8 Trävaruindustri	26	19	0,73	54
9 Massa- o. pappersindustri	30	28	0,93	31
10 Papp- o. pappersvaru- industri	9	8	0,89	18
11 Grafisk industri	22	18	0,82	22
12 Egentlig kemisk industri	33	32	0,97	51
13 Petroleumraffinaderier och kolproduktindustri	7	6	0,86	13
14 Gummivaruindustri	9	8	0,89	8
15 Plastvaruindustri	7	6	0,86	14
16 Jord- och stenindustri	24	22	0,92	31
17 Järn-, stål- och ferrolegeringsverk	24	21	0,88	27
18 Icke-järnmetallverk	8	6	0,75	7
19 Metallvaruindustri	35	33	0,94	58
20 Maskinindustri	60	52	0,87	65
21 Elektroindustri	28	25	0,89	31
22 Varvsindustri	14	13	0,93	13
23 Transportmedelsindustri	16	6	0,38	15
24 Övrig verkstadsindustri	7	5	0,71	6
25 Annan tillverkningsindustri	7	5	0,71	5
26-28 Icke industribranscher	14	11	0,79	0
Summa	467	399	0,85	570

5.1.4 IUI:s korrigeringar

Efter det att enkätresultaten erhållits från SCB vidtogs vissa justeringar av IUI. Institutets strävan var att erhålla ett enkätresultat som metodmässigt anslöt sig så nära som möjligt till IUI:s tidigare industrienkäter. Direkta felaktigheter i svaren och vid bearbetningen av dem rättades. I vissa fall var det därvid nödvändigt att kontakta företagen, i andra fall kunde korrigeringen ske utan sådan kontakt. Vilka typer av korrigeringar det var fråga om framgår av tabell 5: 1.

Några företag hade till SCB lämnat endast historiska uppgifter och icke uppgifter avseende 1980. I några fall kunde vi vid samtal med företagen erhålla uppgifter för 1980; återstående företag, ca 11 stycken, exkluderades av IUI. Eftersom det primära med en undersökning av denna typ är att erhålla en god estimation av utvecklingen mellan basår och slutår ansåg vi att partiellt bortfall ej kunde tillåtas, trots att man genom exkluderingen av dessa företag förlorade något i precision vid nivåskattningar.

Tabell 5: 3. *Antal anställda 1971 i populationen och i svarande företag*

Branschgrupp	Storleksgrupp 7			Storleksgrupp 8		
	Antal anställda		Kvot för uppräkn- ning och bortfalls- korrigering	Antal anställda		Kvot för uppräkn- ning och bortfalls- korrigering
	i sva- rande företag	i popu- lationen		i sva- rande företag	i popu- lationen	
1 Gruvindustri	1 030	1 030	1	10 890	10 890	1
2 Skyddad livsmedels- industri	5 900	5 900	1	17 580	24 200	1,4
3 Konkurrensutsatt livsmedelsindustri	345	3 270	9,5	9 440	10 100	1,07
4 Dryckesvaru- och tobaksindustri	1 220	1 220	1	4 740	4 740	1
5 Textilindustri	1 875	6 200	3,3	8 600	8 600	1
6 Beklädnadsindustri utom skoindustri	1 430	6 100	4,3	3 380	3 950	1,17
7 Garverier, pälsberederier, lädervaru- och skoindustri	690	1 260	1,8	0	0	
8 Trävaruindustri	1 890	9 270	4,9	16 851	17 103	1,02
9 Massa- och pappers- industri	1 440	5 500	3,8	38 900	38 900	1
10 Papp- och pappersvaru- industri	1 450	3 340	2,3	4 450	4 590	1,03
11 Grafisk industri	2 220	9 940	4,5	11 490	12 800	1,1
12 Egentlig kemisk industri	2 870	6 430	2,2	21 700	21 700	1
13 Petroleumraffinaderier och kolproduktindustri	60	800	— ^a	1 650	1 650	— ^a
14 Gummivaruindustri	450	450	1	10 600	12 090	1,14
15 Plastvaruindustri	750	1 140	1,5	3 080	3 080	1
16 Jord- och stenindustri	900	3 480	3,9	15 110	16 460	1,09
17 Järn-, stål- och ferro- legeringsverk	1 050	1 780	1,6	50 060	51 860	1,04
18 Icke-järnmetallverk	490	1 220	2,5	7 490	7 490	1
19 Metallvaruindustri	3 530	9 920	2,8	26 200	28 830	1,1
20 Maskinindustri	3 550	10 250	2,9	74 360	77 550	1,04
21 Elektroindustri	710	2 960	4,2	61 880	62 120	1
22 Varvsindustri	414	2 050	5,0	26 400	26 400	1
23 Transportmedels- industri	300	2 480	— ^a	57 100	59 100	1,04
24 Övrig verkstadsindustri	1 195	2 260	1,9	1 100	1 900	1,72
25 Annan tillverknings- industri	1 060	1 380	1,3	730	730	1
Hela industrin	36 819	99 630	2,7	483 781	506 833	1,05

^a Ingen uppräkning har skett.

För övrigt visade det sig att i en bransch resultaten blev helt missvisande om dessa företag inte exkluderades.

5.1.5 Svarsfrekvens

Av de 409 utvalda företagen i etapp 1 inkom ca 85 % med fullständiga svar. I etapp 2 erhöles svar från ytterligare några företag som utvalts i etapp 1, förutom svar från företag i kompletteringsurvalet. Totalt erhöles svar från 399 företag av 467 tillfrågade. Svarsfrekvensen i de olika strata framgår av tabell 5: 2.

Tabell 5: 4. *Förädlingsvärde 1974–80*

Årlig procentuell förändring. Fasta priser, beräknat under förutsättning av normalt kapacitetsutnyttjande 1974 och 1980.

Branschgrupp	Efter etapp 1	Efter etapp 2
1 Gruvindustri	4,5	5,1
2 Skyddad livsmedelsindustri	2,9	2,6
3 Konkurrensutsatt livsmedelsindustri	4,4	4,0
4 Dryckesvaru- och tobaksindustri	3,9	3,6
5 Textilindustri	11,5	8,8
6 Beklädnadsindustri utom skoindustri	1,0	2,0
7 Garverier, pälsberederier, lädervaru- och skoindustri	8,4	-1,3
8 Trävaruindustri	4,4	3,8
9 Massa- och pappersindustri	4,8	5,0
10 Papp- och pappersvaruindustri	10,1	9,3
11 Grafisk industri	4,7	5,1
12 Egentlig kemisk industri	9,3	9,5
13 Petroleumraffinaderier och kolproduktindustri	5,3	8,6
14 Gummivaruindustri	6,4	4,7
15 Plastvaruindustri	10,5	8,4
16 Jord- och stenindustri	7,1	5,6
17 Järn-, stål- och ferrolegeringsverk	11,1	10,4
18 Icke-järnmetallverk	2,5	2,6
19 Metallvaruindustri	9,6	9,8
20 Maskinindustri	9,7	9,1
21 Elektroindustri	9,3	8,9
22 Varvsindustri	9,6	5,7
23 Transportmedelsindustri	7,2	5,6
24 Övrig verkstadsindustri	5,1	5,9
25 Annan tillverkningsindustri	14,1	14,1
Hela industrin	7,7	7,1

5.1.6 Uppräkning och bortfallskorrigerig

Enkätsvaren i storleksgrupp 7 räknades upp till att gälla samtliga företag inom denna storleksgrupp. Uppräkningen gjordes på så sätt att enkätsvaren inom varje bransch multiplicerades med kvoten mellan antalet sysselsatta i populationen och antalet sysselsatta i utvalda företag. Härvid tillämpades en s. k. funktionell fördelning av sysselsättningen, vilket innebär att sysselsättningen för de olika arbetsställena fördelades på branscher, oavsett företagets huvudbransch och därmed också oavsett med vilken sannolikhet arbetsstället valts ut. Skattningarna har visat sig bli bättre vid denna typ av uppräkning än när uppräkningskvoten baseras på urvals sannolikheten. Visserligen erhålls en viss bias, men variansen blir mindre.

Korrigeringen för bortfallet gjordes genom att enkätsvaren multiplicerades med kvoten mellan antalet anställda i utvalda företag och i svarande företag. Detta innebär att planerna i icke svarande företag antagits inte avvika från genomsnittet för svarande företag.

De kvoter som tillämpades för uppräkning och bortfallskorrigerig framgår av tabell 5: 3.

Tabell 5: 5. *Export 1974–80*

Årlig procentuell förändring. Fasta priser.

Branschgrupp	Efter etapp 1	Efter etapp 2
1 Gruvindustri	-1,4	-0,2
2 Skyddad livsmedelsindustri	10,8	10,8
3 Konkurrensutsatt livsmedelsindustri	6,1	5,7
4 Dryckesvaru- och tobaksindustri	11,1	11,0
5 Textilindustri	13,9	12,5
6 Beklädnadsindustri utom skoindustri	3,8	5,1
7 Garverier, pälsberederier, lädervaru- och skoindustri	18,3	1,9
8 Trävaruindustri	6,8	6,6
9 Massa- och pappersindustri	5,0	4,7
10 Papp- och pappersvaruindustri	9,6	10,2
11 Grafisk industri	4,3	4,1
12 Egentlig kemisk industri	12,0	12,3
13 Petroleumraffinaderier o. kolproduktindustri	3,4	8,6
14 Gummivaruindustri	9,2	6,7
15 Plastvaruindustri	13,8	11,9
16 Jord- och stenindustri	14,8	11,8
17 Järn-, stål- och ferrolegeringsverk	12,2	12,4
18 Icke-järnmetallverk	5,6	3,8
19 Metallvaruindustri	12,8	13,2
20 Maskinindustri	10,2	9,0
21 Elektroindustri	11,4	11,5
22 Varvsindustri	11,9	7,3
23 Transportmedelsindustri	11,4	10,1
24 Övrig verkstadsindustri	9,8	9,4
25 Annan tillverkningsindustri	20,1	20,2
Hela industrin	9,6	8,8

5.2 *Undersökningens resultat*

I tabellerna 5: 4–5: 8 presenteras resultatet från enkätundersökningen dels efter det att SCB avslutat sitt arbete (etapp 1), dels efter IUI:s arbete (etapp 2). För produktionsvolymen (mätt med förädlingsvärdet, dvs. saluvärdet av egen produktion minus kostnaderna för insatsvaror) och sysselsättningen (mätt i antalet anställda och i timmar), har 1974 års faktiska nivå korrigerats med de i enkäten uppgivna kapacitetsutnyttjandetalen (tabell 5: 8).

För hela industrin angavs kapacitetsutnyttjandet till 101,2% av det »normala». Eftersom sysselsättningen inte varierar lika kraftigt över tiden som kapacitetsutnyttjandet tillfrågades företagen även om vilken sysselsättning de skulle ha haft 1974, om kapacitetsutnyttjandet varit normalt. Om kapacitetsutnyttjandegraden sänkts från 101,2% till 100% skulle det enligt enkätresultatet ha behövts 0,9% färre sysselsatta. Värt att påpeka är att begreppet normalt kapacitetsutnyttjande inte är exakt definierat i enkäten, vilket naturligtvis beror på att det är utomordentligt svårt att precisera hur det skall mätas. En omräkning av faktisk produktion till möjlig produktion på basis av kapacitetsutnyttjandefaktorn måste därför betraktas som en grov approximering.

Enkäten inkluderar däremot ingen fråga om vilken export företagen skulle haft 1974, om detta år varit ett konjunkturmässigt neutralt år. Det är långt ifrån självklart att det för produktionen angivna kapacitetsutnyttjandet även kan antas gälla för ex-

Tabell 5: 6. *Sysselsättning 1974–80*

Årlig procentuell förändring. Beräknat under förutsättning av normalt kapacitetsutnyttjande 1974 och 1980.

Branschgrupp	Antal personer		Antal timmar	
	efter etapp 1	efter etapp 2	efter etapp 1	efter etapp 2
1 Gruvindustri	-0,3	0,8	-1,2	0,0
2 Skyddad livsmedelsindustri	-0,0	-0,3	-0,2	-0,5
3 Konkurrensutsatt livsmedelsindustri	0,9	0,8	0,9	0,8
4 Dryckesvaru- och tobaksindustri	-0,4	-0,3	-0,4	-0,6
5 Textilindustri	3,1	2,1	3,1	2,1
6 Beklädnadsindustri utom skoindustri	6,7	1,2	7,2	1,2
7 Garverier, pälsberederier, lädervaru- och skoindustri	-3,2	-5,1	-3,0	-5,4
8 Trävaruindustri	1,1	1,2	0,7	0,9
9 Massa- och pappersindustri	1,3	1,2	0,6	1,1
10 Papp- och pappersvaruindustri	2,3	2,4	1,8	1,9
11 Grafisk industri	0,0	-0,5	-0,1	-0,6
12 Egentlig kemisk industri	3,1	3,3	1,8	2,6
13 Petroleumraffinaderier och kolproduktindustri	4,2	5,8	3,4	4,8
14 Gummivaruindustri	1,9	0,3	1,6	0,4
15 Plastvaruindustri	4,2	3,2	-0,1	3,1
16 Jord- och stenindustri	2,5	1,2	2,5	1,2
17 Järn-, stål- och ferrolegeringsverk	3,2	3,1	2,7	2,6
18 Icke-järnmetallverk	1,9	1,9	1,2	1,2
19 Metallvaruindustri	3,7	3,2	3,6	3,1
20 Maskinindustri	3,9	3,5	3,0	2,7
21 Elektroindustri	3,9	2,6	3,9	2,7
22 Varvsindustri	2,6	2,3	2,6	2,4
23 Transportmedelsindustri	4,5	2,5	4,5	2,5
24 Övrig verkstadsindustri	0,5	2,1	0,5	2,0
25 Annan tillverkningsindustri	6,7	6,7	6,5	6,8
Hela industrin	2,9	2,2	2,5	1,9

porten, eftersom denna hänger samman med hur konjunkturläget utomlands förhåller sig till det inhemska konjunkturläget. För exporten har därför 1974 års faktiska nivå använts.

För samtliga variabler utom investeringarna har vi valt att presentera enkätresultatet i form av den genomsnittliga årliga förändringen mellan 1974 och 1980.

Vid presentationen av investeringsplanerna har vi valt att relatera det årliga genomsnittet av investeringarna för perioden 1975–80 till 1974 års investeringsnivå. Anledningen härtill är dels att investeringarnas omfattning kan variera mycket år från år, dels de underskattningseffekter och periodiseringssvårigheter som konstaterats vid tidigare undersökningar. De senare behandlas utförligare i nästa avsnitt.

5.3 *Tolkningsproblem*

5.3.1 *Materialets tillförlitlighet*

För att man på ett meningsfullt sätt skall kunna utnyttja enkätresultaten måste man kunna utgå ifrån att planerna verkligen avspeglar företagets intentioner och att före-

Tabell 5: 7. *Investeringar 1974-80*

Genomsnittlig nivå 1975-80 i procent av 1974 års nivå. Fasta priser.

Branschgrupp	Efter etapp 1	Efter etapp 2
1 Gruvindustri	105	139
2 Skyddad livsmedelsindustri	99	98
3 Konkurrensutsatt livsmedelsindustri	81	76
4 Dryckesvaru- och tobaksindustri	56	53
5 Textilindustri	79	85
6 Beklädnadsindustri utom skoindustri	64	110
7 Garverier, pälsberederier, lädervaru- och skoindustri	93	16
8 Trävaruindustri	71	66
9 Massa- och pappersindustri	138	140
10 Papp- och pappersvaruindustri	73	108
11 Grafisk industri	62	66
12 Egentlig kemisk industri	144	149
13 Petroleumraffinaderier och kolproduktindustri	157	35
14 Gummivaruindustri	93	99
15 Plastvaruindustri	136	133
16 Jord- och stenindustri	139	144
17 Järn-, stål- och ferrolegeringsverk	162	224
18 Icke-järnmetallverk	184	168
19 Metallvaruindustri	105	102
20 Maskinindustri	111	107
21 Elektroindustri	115	116
22 Varvsindustri	68	70
23 Transportmedelsindustri	129	127
24 Övrig verkstadsindustri	177	190
25 Annan tillverkningsindustri	86	87
Hela industrin	121	116

tagen kommer att försöka realisera dem. Genom att studera plan-utfallsskillnader i tidigare industrienkäter kan man erhålla en viss information om huruvida så är fallet.

Som framgår av tabell 5: 9 har företagen i tidigare enkäter förutsagt exporten bäst, dock med en viss systematisk underskattning. Avsättningsmöjligheterna på den svenska marknaden har åtminstone i ett par undersökningar bedömts alltför optimistiskt, och kanske till följd därav har sysselsättningsbehovet överskattats. Som visas i tabell 5: 10 har investeringsplanerna alltid underskattat den faktiska utvecklingen. Underskattningen har i genomsnitt uppgått till ca 20%. Orsaken härtil har enligt vår analys av plan-utfallsskillnaderna i tidigare enkäter huvudsakligen visat sig vara att vissa stora investeringsprojekt i några få företag inte var kända eller definitivt beslutade vid enkätidpunkten och därför inte innefattats i enkätsvaren.

Det är inte givet att ovan nämnda tendenser också kommer att visa sig gälla för 1975 års enkät. Företagens intresse för långsiktplanering har ökat sedan 1960, då den första enkäten genomfördes. Förhoppningsvis bör detta ha förbättrat tillförlitligheten hos enkätsvaren.

En annan faktor som har visat sig påverka materialets tillförlitlighet är svårigheter att ange uppgifterna för prognosåret i basårets genomsnittliga prisnivå. I denna enkät var basåret 1974. Det finns en risk för att företag som haft sina planer upprättade i

Tabell 5: 8. Kapacitetsutnyttjande 1974 samt sysselsättning vid normalt kapacitetsutnyttjande 1974

Branschgrupp	Faktiskt kapacitetsutnyttjande i % av normalt kapacitetsutnyttjande		Faktisk sysselsättning i % av sysselsättningen vid normalt kapacitetsutnyttjande	
	efter etapp 1	efter etapp 2	efter etapp 1	efter etapp 2
1 Gruvindustri	99,8	99,8	99,5	99,7
2 Skyddad livsmedelsindustri	101,1	99,8	100,9	100,2
3 Konkurrensutsatt livsmedelsindustri	98,8	98,6	96,0	99,8
4 Dryckesvaru- och tobaksindustri	100,0	100,0	100,0	100,0
5 Textilindustri	109,0	101,1	103,4	101,5
6 Beklädnadsindustri utom skoindustri	97,0	95,2	100,1	100,2
7 Garverier, pälsberederier, lädervaru- och skoindustri	101,2	101,2	101,4	101,4
8 Trävaruindustri	103,0	97,2	99,8	98,1
9 Massa- och pappersindustri	101,3	101,3	101,6	102,0
10 Papp- och pappersvaruindustri	114,5	111,6	102,3	101,6
11 Grafisk industri	102,7	103,9	104,2	100,0
12 Egentlig kemisk industri	103,4	102,6	99,4	101,4
13 Petroleumraffinaderier och kolproduktindustri	92,8	92,6	98,7	99,0
14 Gummivaruindustri	97,7	98,0	101,2	100,3
15 Plastvaruindustri	102,8	103,8	103,6	101,6
16 Jord- och stenindustri	99,9	97,0	101,6	97,4
17 Järn-, stål- och ferrolegeringsverk	110,8	105,5	102,7	102,7
18 Icke-järnmetallverk	108,9	107,6	102,9	103,9
19 Metallvaruindustri	102,5	102,0	104,1	101,0
20 Maskinindustri	101,0	101,0	101,8	102,6
21 Elektroindustri	101,3	101,3	100,7	100,5
22 Varvsindustri	100,1	100,3	98,5	98,7
23 Transportmedelsindustri	98,5	99,0	101,5	101,1
24 Övrig verkstadsindustri	103,8	104,9	102,4	103,2
25 Annan tillverkningsindustri	98,9	98,9	99,4	99,4
Hela industrin	102,3	101,2	101,3	100,9

någon annan prisnivå också använt dessa priser i sina enkätsvar. I tidigare enkäter har det bl. a. visat sig att vissa företag angivit sina planer i den prisnivå som antagits komma att gälla året efter basåret. Då prisökningar förväntas har detta medfört att enkätsvaren indikerat en kraftig ökning av produktion, investeringar och export under det kommande året. En annan faktor som bidragit till att överskatta investeringarna under det närmast kommande året är att företagen överskattar möjligheterna att snabbt genomföra beslutade investeringar. En felperiodisering uppstår därför i och med att en alltför stor del av de beslutade investeringarna läggs på det närmast kommande året.

Genom våra kontakter med företagen har vi funnit att inslaget av felaktiga priser är störst i investeringsuppgifterna. Anledningen är att investeringsplanerna i större utsträckning än planerna för övriga variabler är kopplade till en finansieringsplan som görs i löpande priser. Då prisuppgången var speciellt stor under 1974, finns viss grund

Tabell 5: 9. *Planer och utfall för långtidsutredningarnas industrienkäter*
Årlig procentuell förändring.

Planperiod	Produktionsvolym		Sysselsättning		Exportvolym	
	planer	utfall	planer	utfall	planer	utfall
1959-65	5,3	7,6	2,1	1,8	7,5	9,3
1963-70	7,3	6,0	1,8	0	8,3	9,7
1969-75 ^a	6,4	3,3	1,7	0,6	7,5	5,5
1972-77 ^b	5,2	—	0,4	—	8,4	—
1974-80 ^b	7,1	—	2,2	—	8,8	—

^a För utfallet 1975 har konjunkturinstitutets bedömningar använts.

^b Sysselsättning och produktion har justerats med hänsyn till det mycket låga kapacitetsutnyttjandet 1972, medan motsvarande planer enligt den senaste undersökningen korrigerats med hänsyn till att kapacitetsutnyttjandet 1974 var något högre än normalt.

Anm. 1. Planerna 1969-75 och 1972-77 avser endast företag med mer än 200 anställda.

Anm. 2. Vid plan-utfallsjämförelser måste man komma ihåg att planerna angetts under förutsättningen att bas- och slutår för planperioden är år med ungefär samma konjunkturläge, dvs. att planerna avser kapacitetsutvecklingen. Eftersom såväl produktionen som exporten var »onormalt» låga 1975 är plan-utfallsjämförelsen för perioden 1969-75 ej helt relevant.

till att anta att priseffekten kan ha varit av större betydelse i denna enkät än i tidigare. Företagens svårigheter att ange investeringsplaner i fasta priser är mycket stora. För det första är det svårt att fastställa den genomsnittliga prisnivån på investeringarna under ett år med så kraftigt skiftande priser som 1974. För det andra är det lätt att blanda ihop prisnivåerna på *levererad* och *offererad* kapitalutrustning. Investeringarna i fasta priser beräknas av oss liksom i den officiella statistiken med leveransprisindex som deflator.

Vidare kan nämnas bortfallets inverkan på enkätresultatets tillförlitlighet. Om planerna i de icke svarande företagen inte nämnvärt avviker från planerna i de svarande företagen kan bortfallet negligeras. Emellertid har det i tidigare undersökningar visat sig att bortfallet i stor utsträckning bestått av företag som väntat sig en oförmanlig utveckling.

Tabell 5: 10. *Planerade och faktiska investeringar enligt långtidsutredningarnas industrienkäter*

Genomsnittliga, årliga investeringar under planperioden i procent av investeringsnivån under utgångsåret. Fasta priser.

Enkättidpunkt	Utgångsår	Planperiod	Planer	Utfall	Planer/utfall
1960	1959	1961-65	106	129	0,82
1964	1963	1965-70	92	106	0,87
1969	1969	1970-75	98	120	0,82
1972	1972	1973-77	93	125 ^a	0,75
1974/1975	1974	1975-80	116		

^a Beräknat som faktisk utveckling 1973-75 kopplad med konjunkturinstitutets bedömning för 1976 samt en antagen investeringsökning med 6 % 1977.

Ett sista problem som kan nämnas är i vilken utsträckning de erhållna uppgifterna verkligen är de efterfrågade. Detta beror i stor utsträckning på hur lättolkade definitionerna för de olika variablerna är. En viss uppfattning om detta har vi erhållit genom att jämföra 1969 och 1972 års industrienkäter. I båda enkäterna ombads företagen ange uppgifter om de olika variablerna för 1969. Detta års utfall kan i båda enkäterna i stort sett betraktas som känt (1969 års enkät genomfördes under hösten 1969). Vi jämförde de värden som identiska, genomgående branschenheter angett i de båda enkäterna för de olika variablerna för detta år. Den bästa överensstämmelsen erhöles som väntat för sysselsättningen. I 25 % av fallen var dock skillnaden mellan sysselsättningsuppgifterna i de båda enkäterna mer än 10%. För saluvärdet av egen produktion och kostnaderna för insatsvaror var skillnaden mer än 10% i 40 respektive 60% av fallen. Även för exporten låg 60% av fallen utanför 10-procentsmarginalen. Anmärkningsvärda var de stora avvikelserna för investeringarna. Över 75% av de undersökta branschenheter angav värden som skilde sig med mer än 10%. I ungefär hälften av dessa fall översteg avvikelserna 30%. Förklaringen härtill torde bl. a. vara gränsdragningsproblem, t. ex. mellan köpta investeringsobjekt och egen tillverkning, mellan större reparationer och investeringar, mellan investeringsbelopp före och efter olika typer av subventioner och bidrag. Vidare kan en något felaktig periodisering vid det ena av enkät tillfällena ge stora skillnader vid en sådan här jämförelse.

5.3.2 De större företagens representativitet för hela industrin

5.3.2.1 De större företagens andel av industrin

Syftet med enkätundersökningen var att ge en grund för en bedömning av hela industrins utveckling. Även om man utgår från att de erhållna svaren på ett tillförlitligt sätt avspeglar de större företagens intentioner och att företagen kommer att försöka handla i enlighet med dessa, återstår frågan hur pass representativa de större företagen är för hela industrin. En viss uppfattning härom erhålls av den andel av den totala industrissysselsättningen, industriproduktionen etc. som de större företagen svarar för.

Av tabell 5: 11 framgår att 1971 fanns 67% av industrissysselsättningen i företag med mer än 200 anställda. Samma år var de större företagens andel av förädlingsvärdet ca 72% och av industriinvesteringarna och exporten ca 80%. Eftersom de större företagens andel av förädlingsvärdet var ca 5 procentenheter större än deras sysselsättningsandel, var produktiviteten hos de större företagen ca 7% högre än industrigenomsnittet eller ca 20% högre än produktiviteten i de mindre företagen. En viss del av denna differens hängde samman med att storföretagen var mer koncentrerade till branscher som var kapitalintensiva och följaktligen hade ett högre förädlingsvärde per anställd än andra branscher. Även inom de olika branscherna är det en regel att de större företagen har en högre produktivitet än övriga företag, vilket framgår av tabell 5: 12. Detta är helt naturligt, eftersom det också inom de olika branscherna finns en tendens till att de större företagen har en mer kapitalintensiv produktionsinriktning.

Av tabell 5: 11 framgår vidare hur de större företagens betydelse varierar mellan branscherna. I de branscher där de mindre företagen endast har marginell betydelse, exempelvis järn- och stålindustrin, kan enkätresultaten betraktas som en mycket god proxy för samtliga företags planer. För övriga branscher är det viktigt att försöka

Tabell 5: 11. *De större företagens andel av sysselsättningen 1971 i olika industribranscher*

Procent.

Gruvindustri	86
Livsmedelsindustri	67
Tekoindustri	39
Trävaruindustri	35
Massa- och pappersindustri	95
Papp- och pappersvaruindustri	75
Grafisk industri	51
Egentlig kemisk industri samt plastvaruindustri	69
Petroleumraffinaderier och kolproduktindustri	98
Gummivaruindustri	82
Jord- och stenindustri	55
Järn-, stål- och ferrolegeringsverk	94
Metallvaruindustri	47
Maskinindustri	69
Elektroindustri	88
Transportmedelsindustri	81
Övrig verkstadsindustri ^a	45
Varvsindustri	94
Hela industrin	67

^a SNI 385 och SNI 39.

Anm.: Avser företag med mer än 200 anställda.

Källa: SCB:s företagsregister.

Tabell 5: 12. *Förädlingsvärde per sysselsatt i utvalda företag i procent av samma värde i samtliga företag 1973*

Gruvindustri	103
Livsmedelsindustri	105
Tekoindustri	105
Trävaruindustri	116
Massa- och pappersindustri	102
Papp- och pappersvaruindustri	114
Grafisk industri	115
Egentlig kemisk industri samt plastvaruindustri	106
Petroleumraffinaderier och kolproduktindustri ^a	82
Gummivaruindustri	101
Jord- och stenindustri	115
Järn-, stål- och ferrolegeringsverk	101
Metallvaruindustri	110
Maskinindustri	101
Elektroindustri	100
Transportmedelsindustri	105
Övrig verkstadsindustri ^b	106
Varvsindustri	100
Hela industrin	107

^a Materialet som visar de utvalda företagens utveckling exkluderar ett par mycket betydelsefulla företag, som dock ingår i enkäten.

^b SNI 385 och SNI 39.

klarlägga eventuella skillnader i expansionsförutsättningar mellan större och mindre företag.

Den tillgängliga statistiken tyder på att de större företagen som grupp betraktade har ökat sin andel av industrissysselsättningen något. 1971 uppgick denna andel till ca 67% jämfört med 65% 1967.¹ Detta innebär att medan den totala industrissysselsättningen mellan 1967 och 1971 ökade med ca 1%, ökade sysselsättningen i de större företagen med ca 4%.

Beror den ökning av de större företagens sysselsättningsandel som kan noteras mellan 1967 och 1971 bl. a. på att de större företagen är mer koncentrerade till branscher som under denna period ökat sin sysselsättning mer än industrin i genomsnitt? En viss uppfattning härom erhålls om den faktiska sysselsättningsförändringen för de olika branscherna som helhet vägs samman med hjälp av de större företagens sysselsättningsfördelning på de olika branscherna.² En sådan beräkning ger en hypotetisk sysselsättningsökning på drygt 3%. Detta innebär att även om de större företagen inom varje bransch skulle haft en sysselsättningsförändring som exakt motsvarat branschgenomsnittet, skulle de större företagen som grupp ha ökat sin sysselsättning med 3%, beroende på att de branscher som ökade sysselsättningen relativt sett mer än andra (exempelvis verkstadsindustrin) domineras av större företag. Detta innebär att större delen av den faktiskt observerade sysselsättningsandelsförändringen på drygt 4% skulle kunna förklaras av skillnader i branschstruktur mellan större och mindre företag.

5.3.2.2 De utvalda företagens utveckling 1967-73

Huruvida de större företagen verkligen haft en snabbare ökning av sysselsättningen än de mindre kan inte entydigt besvaras genom studium av förändringar i sysselsättningsandelarna. Dessa andelar kan nämligen påverkas av att expansiva småföretag växer upp i den större storleksgruppen, medan stagnerande större företag halkar ner under gränsen 200 anställda. En del av de större företagens utveckling över tiden kan vidare bero på extern expansion, dvs. köp och försäljningar av arbetsställen eller företag ur en annan storleksgrupp. Eftersom enkäten endast avsåg redan befintliga arbetsställen samt i förekommande fall arbetsställen som etablerats under perioden, är vi här endast intresserade av den utveckling som förklaras av *intern* expansion eller kontraktion. I fortsättningen kommer vi därför att som en proxy för samtliga storföretags historiska utveckling använda ett material som visar den interna utvecklingen 1967-73 för de i enkätundersökningen utvalda företagen. Materialet utgör en specialbearbetning av SCB:s industristatistik.³

¹ Visserligen var båda dessa år lågkonjunkturår, men 1971 låg något tidigare i konjunkturcykeln, varför andelsförskjutningen i viss mån kan ha konjunkturmässiga förklaringar. Vad gäller sysselsättningen tycks det nämligen vara så att de mindre företagen reagerar snabbare på variationer i konjunkturerna, medan de större företagen reagerar senare och då också mindre markant, till viss del beroende på att labour-hoarding tycks förekomma i större omfattning hos de större företagen än hos de mindre. Enligt 1972 års industrienkät framkom nämligen ett positivt samband mellan relativ labour-hoarding och sysselsättning.

² Vikterna utgörs av förhållandet mellan de större företagens sysselsättning inom de olika branscherna och den totala sysselsättningen inom hela gruppen större företag.

³ Materialet omfattar samtliga arbetsställen som 1973 tillhörde de utvalda företagen. Däremot ingår icke arbetsställen som 1967-71 tillhörde, men inte tillhör utvalda företag, vilket i stort är nedlagda

Enligt detta material ökade sysselsättningen i de utvalda företagen med 4,5% åren 1967-73, medan den ökade med 1% i hela industrin. Ökningen inträffade mellan 1967 och 1971, vilket nästan helt motsvarar den tidigare nämnda förändringen av sysselsättningsandelen för gruppen större företag, definierad vid respektive år. Sysselsättningen var således oförändrad mellan 1971 och 1973, vilket den för övrigt också var för hela industrin.

En av många faktorer som skulle kunna förklara en olikartad sysselsättningsutveckling för större och mindre företag vore skillnader i det relativa antalet sysselsättnings-tillfällen som försvinner och skapas av nedläggningar respektive etableringar av arbets-ställen och företag. En grov skattning av sådana etablerings- och nedläggnings-frekvenser för början av 1970-talet visar dock att denna faktor inte ger någon skillnad i sysselsättningsutvecklingen mellan gruppen större företag och samtliga. Visserligen var nedläggningsfrekvensen lägre för större företag, men det var också etablerings-frekvensen. Skillnaden mellan sysselsättningsökningen genom nyetableringar och minskningen genom nedläggningar gav för båda grupperna en sysselsättningsnedgång med ungefär $\frac{1}{2}$ % per år.

Förädlingsvärdet (mätt i löpande priser) per sysselsatt ökade i samma takt för de större företagen som för hela industrin. Den produktivitetsskillnad som föreligger mellan mindre och större företag förändrades därför inte mellan 1967 och 1973, vilket framgår av tabell 5: 13. I tabellen visas för de olika branscherna utvecklingen av sysselsättningen och förädlingsvärdet (löpande priser) per sysselsatt för de utvalda företagen i förhållande till motsvarande utveckling för samtliga företag. Detta mått kan sägas vara ett resultat av två faktorer: dels de utvalda företagens andel av de olika branscherna, dels skillnader i utveckling mellan de större och de mindre företagen inom en bransch.

Tidigare nämndes att den något snabbare ökningen av sysselsättningen i de större företagen till mycket stor del kan förklaras av att större företags branschstruktur skiljer sig från samtliga företags. Av mindre betydelse är skillnader inom olika branscher. Av tabell 5: 13 framgår nämligen att inom de flesta branscherna uppvisade de större företagen en sysselsättningsutveckling som i det närmaste motsvarade bransch-genomsnittet. Utvecklingen var snarast något mer expansiv för de större företagen än för övriga företag. Inom de branscher som ökade sin sysselsättning ökade de större företagen sin sysselsättning relativt sett något mer, medan de utvalda företag som är verksamma inom branscher som fått vidkännas en sysselsättningsminskning, minskade sin sysselsättning något mindre än övriga företag inom dessa branscher.

Även produktivitetens utvecklingen var ungefär densamma i utvalda företag som i

arbetsställen inom dessa företag. Vi har med hjälp av tidigare industrienkäter skattat sysselsättningen och förädlingsvärdet 1967 i dessa nedlagda arbetsställen. Eventuella fel som uppstått vid denna skattning har för de flesta branscher en marginell betydelse. Skattningen är givetvis mest osäker för sådana branscher där nedläggningsfrekvensen varit stor.

Värt att påpeka är att materialet belyser identiska, genomgående företag som existerar vid periodens slut och därför icke belyser den interna utvecklingen för gruppen större företag, definierad vid periodens början. Eftersom vissa företag med mer än 200 anställda 1967 lagts ned under perioden överskattar materialet något de större företagens interna utveckling, speciellt inom vissa branscher. Denna överskattningseffekt torde vara av samma slag som den effekt enkäten ger. Effekten torde emellertid vara mycket liten för de flesta branscher, eftersom nedläggning av sådana större företag är relativt sällsynt.

Tabell 5: 13. *Index för sysselsättning och förädlingsvärde per anställd för de utvalda företagen 1973 i procent av motsvarande index för samtliga företag*

Branschgrupp	Sysselsättning	Förädlingsvärde per sysselsatt
Gruvindustri	101	97
Livsmedelsindustri	106	103
Tekoindustri	107	105
Trävaruindustri	103	107
Massa- och pappersindustri	105	99
Papp- och pappersvaruindustri	98	115
Grafisk industri	100	96
Egentlig kemisk industri samt plastvaruindustri	97	97
Petroleumraffinaderier och kolproduktindustri ^a	115	61
Gummivaruindustri	104	99
Jord- och stenindustri	102	106
Järn-, stål- och metallverk	101	101
Metallvaruindustri	94	106
Maskinindustri	103	98
Elektroindustri	100	99
Transportmedelsindustri	100	101
Övrig verkstadsindustri ^b	114	101
Varvsindustri	100	100
Hela industrin	103	100

^a Materialet som visar de utvalda företagens utveckling exkluderar ett par mycket betydelsefulla företag. Däremot ingår dessa företag i enkäten.

^b SNI 385 och SNI 39.

Anm. Förädlingsvärdet är mätt i löpande priser. Index 1967=100 för både utvalda och samtliga företag.

samtliga företag. Detta är mera självklart, eftersom kostnadstrycket från den solidariska lönepolitiken och marknadskonkurrensen inte tillåter några större skillnader i produktivitetens utveckling under en så lång period som det här är fråga om. Emellertid kan noteras att just i de branscher där de mindre företagen dominerar har de utvalda företagen haft en något snabbare produktivitetens utveckling.

Den största överensstämmelsen mellan utvalda och samtliga företag både vad gäller sysselsättnings- och produktivitetens utveckling och vad gäller produktivitetsskillnader finner vi helt naturligt inom de branscher, där de större företagen dominerar (tabell 5: 12). Sådana storföretagsdominerade branscher är gruvor, massa- och pappersindustri, järn- och stålverk samt elektro-, transportmedels- och varvsindustrierna. Det samma gäller även för maskinindustri samt kemisk industri inklusive plastvaruindustri. Att de utvalda företagen inom den sistnämnda branschen haft en något långsammare sysselsättnings- såväl som produktivitetens ökning rimmar väl med att de största företagen har en mindre andel av plastvaruindustrin än av resten av branschen, samtidigt som plastvaruindustrin har varit betydligt mer expansiv än den kemiska industrin. Inom pappersvaruindustrin har de större företagen ökat sin produktion per anställd i en snabbare takt än branschen i genomsnitt, samtidigt som en något långsammare sysselsättningsökning kan noteras för dem. Skillnaden kan återföras till perioden 1967-71, då ett par av de större företagen genomförde en genomgripande strukturomvandling med en minskning av sysselsättningen och en snabb ökning av

produktiviteten som följd. Eftersom branschen är relativt liten, inverkar sådana förändringar hos något eller några företag starkt på branschgenomsnittet.

För branscherna livsmedels-, teko- samt jord- och stenvaruindustrierna som är hemmamarknadsinriktade och kännetecknas av relativt många mindre företag och relativt långsam tillväxt kan noteras att såväl sysselsättningen som produktiviteten utvecklats något mer expansivt i de utvalda företagen. Mot bakgrund av att i dessa branscher ett stort antal arbetsställen och företag nedlagts är det naturligt att sysselsättningen utvecklats något gynnsammare i de utvalda företagen än i branscherna som helhet. Av detta följer inte omedelbart en snabbare produktivitetstillväxt i urvalet, ty produktiviteten i de arbetsställen och företag som lagts ned var förmodligen lägre än branschgenomsnittet, och nedläggningarna skulle då också medverka till att höja genomsnittsproduktiviteten inom respektive bransch. Förklaringen till den något snabbare produktivitetstillväxten för de utvalda företagen inom dessa branscher torde därför i hög grad hänga samman med sådana faktorer som skalekonomier och produktionsinriktning.

För livsmedelsindustrin kan konstateras att strukturomvandlingen varit särskilt stark inom mejeriindustrin, dryckesvaruindustrin samt bageriindustrin. Inom dessa delbranscher har strukturomvandlingen inneburit att mindre produktionsenheter lagts ned och ersatts med större i samband med att större företag bildats, varför dessa delbranscher för närvarande helt domineras av större företag. Strukturomvandlingen har inneburit att en mängd stordriftsfördelar tagits tillvara, vilket kan förklara en snabbare produktivitetstillväxt inom gruppen större företag.

Inom tekoindustrin, som haft den kraftigaste sysselsättningsnedgången av alla branscher, kan man urskilja tre delbranscher, nämligen textil-, beklädnads- samt läder- och skoindustri. Mellan dessa delbranscher föreligger klara skillnader i företagsstruktur. Textilindustrin består övervägande av större företag, medan såväl beklädnads- som läder- och skoindustri domineras av mindre företag. Detta har medfört att textiltillföretagen är överrepresenterade i enkätmaterialen. Textilindustrin är vidare den delbransch inom tekoindustrin som haft den långsammaste sysselsättningsnedgången och samtidigt den snabbaste produktivitetstillväxten, vilket tillsammans med de omfattande nedläggningarna bidrar till att förklara att de utvalda företagen inom tekoindustrin haft en mer gynnsam sysselsättnings- och produktivitetstillväxt än branschen som helhet. Även jord- och stenvaruindustrin karakteriseras av en omfattande strukturrationalisering, som inneburit att en rad mindre företag lagts ned eller fusionerats med större företag. För närvarande dominerar de större företagen inom delbranscherna porslins-, glas- och cementindustri. Detta har möjliggjort en koncentration till större produktionsenheter, som inneburit att produktionen effektiviserats, samtidigt som marknaden vidgats till att omfatta även utlandet.

Trävaruindustrin är också en småföretagsbransch, och nedläggningar av olönsamma mindre sågverk torde vara en förklaring till den något mer expansiva sysselsättningsutvecklingen för de utvalda företagen. En närmare analys av materialet ger vid handen att mellan 1967 och 1971 hade de utvalda företagen en långsammare produktivitetstillväxt än branschen i genomsnitt. Mellan 1971 och 1973 kunde emellertid de utvalda företagen öka sin produktion per anställd betydligt snabbare än

branschen i genomsnitt. Anledningen härtill torde vara att de större företagen i betydligt större utsträckning än de mindre kunde dra fördel av den för branschens exceptionellt goda internationella konjunkturen under åren 1972-73, bl. a. genom en effektivare exportorganisation och större möjligheter att mobilisera ytterligare kapacitet. Det ligger därför nära till hands att anta att den något snabbare produktivitetensökningen i dessa företag inte speglar någon långsiktig utveckling utan snarare har konjunkturella förklaringar.

Inom den grafiska industrin kan en mycket likartad utveckling för de större och de mindre företagen noteras. Detta gäller den långsiktiga utvecklingen såväl som årliga variationer.

En annan typisk småföretagsbransch med vissa strukturproblem är metallvaruindustrin. Inom denna finner vi tväremot ovan nämnda branscher en betydligt långsammare sysselsättningsökning för de utvalda företagen än för branschen i genomsnitt. Produktiviteten har utvecklats gynnsammare för de större företagen. Eftersom branschen är mycket heterogen och dess delbranscher haft mycket olika utveckling kan det vara av intresse att titta något närmare på företagsstrukturen inom branschen. De större företagen har en större koncentration till delbranscherna verktygs- och redskapsindustrin samt industri för metalltråd, -nät, -linor och -kablar, medan de mindre företagen i betydligt större utsträckning är koncentrerade till industrin för metallkonstruktioner som också är den delbransch som expanderat snabbast, såväl sysselsättnings- som produktionsmässigt. Dess förädlingsvärde per sysselsatt har däremot ökat långsammare än det för hela metallvaruindustrin. Det finns därför anledning förmoda att de rationaliseringsbetingade produktivitetseffekterna varit mindre i denna delbransch än i de övriga, bl. a. därför att avvecklingen av olönsamma enheter inte varit av samma omfattning som inom resten av branschen. Hela skillnaden i sysselsättningsutvecklingen och en stor del av skillnaden i produktivetsutvecklingen ryms inom ramen för en annan fördelning på delbranscher av de större företagen än den som gäller för samtliga företag.

Det ovanstående kan sammanfattas så att under de senaste åren har de större företagens sysselsättning, produktion och produktivitet förändrats på ett sätt som mycket nära överensstämmer med utvecklingen inom industrin i genomsnitt. De största skillnaderna finner man helt naturligt inom branscher som har ett relativt stort antal mindre företag. Emellertid är skillnaderna också inom dessa branscher relativt måttliga, och de tycks till stor del hänga samman med den strukturomvandling som skett inom dessa branscher. Detta gäller förändringar i både företagsstorlek och produktionsinriktning. Tidigare nämndes också att planerna visat sig vara tillförlitligare i de större företagen än i de mindre, samtidigt som också det stora bortfallet bland mindre företag lett till att systematiska fel erhållits vid skattningarna. Därför finns det all anledning förmoda att en enkätundersökning omfattande endast större företag ger en minst lika bra bild av den framtida industriella utvecklingen som en i vilken man även inkluderar mindre företag.

Industriens Utredningsinstitut

(THE INDUSTRIAL INSTITUTE FOR ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH)

Storgatan 19 - Box 5037 - 102 41 Stockholm 5 - Telefon 08-63 50 20 - Bankgiro 446-9995
Postgiro 19 15 92-5

Stockholm, april 1975

Komplettering av Långtidsutredningens industrienkät

I slutet av år 1974 insamlade statistiska centralbyrån uppgifter om vissa större industriföretags planer fram till 1980 avseende produktion, investeringar m.m. Enkäten gjordes gemensamt med IUI vilket framgick av följebrevet till enkäten. Enkäten skall ligga till grund för 1975 års långtidsutredning och för Industriens Utredningsinstituts egna analyser av den svenska industrins utveckling.

Till de tidigare långtidsutredningarna har Industriens Utredningsinstitut gjort insamlingen av plandata. Institutet har därvid arbetat med ett företagsurval som inkluderat alla de industriföretag som ingår i de störst svenska industrikoncernerna. Vi är därför - bl.a. för att få jämförbarhet med tidigare plan-utfallsdata - angelägna att komplettera det insamlade planmaterialet med uppgifter rörande ert företag och vore tacksamma om Ni kunde fylla i bifogade enkät och insända den till IUI så snart som möjlig. Materialet kommer givetvis att behandlas konfidentiellt, och det kommer att redovisas på sådant sätt att enskilda företags förhållanden icke kan utläsas.

Frågor rörande denna utredning och ifyllandet av blanketten besvaras gärna av de på blanketten namngivna personerna inom institutet.

Med vänlig hälsning
Industriens Utredningsinstitut

Lars Wohlin

Anvisningar för blankettens ifyllande

A:1. I enlighet med SCB:s industristatistik gäller följande för "Saluvärdet av egen produktion": Värdet av alla varor (inkl. biprodukter, avfall och skrot etc.) som under året framställts vid branschenheten och som avsetts för avsalu skall uppges. Även varor levererade till andra branschenheter tillhörande samma företag räknas som försålda. För att undvika dubbelräkning skall dock inte medräknas leveranser mellan arbetsställen redovisade på samma branschenhet.

Såsom tillverkningens värde redovisas de salufärdiga produkternas försäljningsvärde fritt banvagn, fartyg eller bil etc., rabatter frånräknas, men emballerings- och andra försäljningskostnader samt kostnader för transporter med egna transportmedel och egen personal inräknas. För varor som levererats till andra branschenheter inom samma företag upptas såsom värde den debiterade kostnaden.

Accis eller andra avgifter på produktionen, vilka av uppgiftslämnaren inbetalats direkt till statsverket skall inte medräknas här, inte heller skall subventioner eller andra statliga bidrag medtas.

Dessutom ingår "Bruttoersättning för reparationer", dvs. betalning erhållen från kunder för reparationsarbeten utförda på kunden tillhörig vara. Såsom kunder räknas även andra branschenheter tillhörande samma företag. Utgifter för reparationsarbeten utförda på byggnader, anläggningar maskiner e.d. tillhörande branschenheten, skall inte medräknas här.

Vidare ingår "Bruttoersättning för reparationer", dvs. betalning erhållen för lönearbeten åt kunder som själva hållit råvara, halvfabrikat etc. Såsom kunder räknas även andra branschenheter tillhörande samma företag.

"Bruttoersättning för andra arbeten", exempelvis ersättning erhållen för transporter utförda åt utomstående med branschenhetens egna transportmedel och med vid branschenheten anställd personal, ersättning för forskningsarbete utfört åt utomstående av branschenhetens personal, licensersättningar o.d., skall ingå.

Försäljningsvärde av vid andra branschenheter inom företaget framställda varor som inköpts och återförsålts utan att ha bearbetats, redovisas endast såvida återförsäljningen skett i direkt samband med industriverksamheten och försäljningsverksamheten inte kan urskiljas från den industriella verksamheten.

A:2. Uppgifterna i denna enkät skall ligga till grund för en bedömning av utvecklingen fram till 1980 rensad från konjunkturvariationer. Vi begär därför att uppgiften för 1980 skall avse ett konjunktur neutralt år. Vi behöver därmed också kunna relatera 1974 års uppgifter till ett neutralt konjunkturläge. Konjunkturläget skall avse branschenhetens förhållanden, inte branschens som helhet eller hela ekonomins.

B. I enlighet med SCB:s exportenkät gäller följande för uppgifterna om export: Exportleveranserna skall omfatta produktion som tillverkats eller undergår någon bearbetning inom företaget och som levererats direkt till mottagare utanför den svenska tullgränsen (inkl. direkt till frihamn). Även produkter som levererats till återförsäljare (som själv inte är industriföretag) och är avsedda för direkt export skall medtas. Detta gäller också leveranser till svenska s.k. terminaler på kontinenten.

Legoarbeten för något annat svenskt industriföretag skall inte inräknas.

C. Här redovisas vissa kostnader hänförliga till produktionen. Kostnaderna skall avse under året förbrukade kvantiteter, sålunda ej under året gjorda inköp. Förbrukningen upptas till inköpsvärde exkl. ingående mervärdeskatt. Accis eller andra avgifter på råvaror, bränsle m.m. som av uppgiftslämnaren inbetalats direkt till statsverket skall inte medräknas här, ej heller skall subventioner eller andra statliga bidrag frånräknas.

I enlighet med SCB:s industristatistik ingår här:

Förbrukning av bränsle.

Förutom bränsle, driv- och smörjmedel för industridriften redovisas även driv- och smörjmedel för bilar, truckar o.d. använda i fabriksrörelsen, samt bränsle för uppvärmning av fabriks- och kontorslokaler; däremot medräknas inte för personalens bostäder o.d. eventuellt tillhandahållet bränsle. Inte heller anges bränsle som används för alstring av elektrisk energi.

Förbrukning av elenergi.

Kostnaden för förbrukad inköpt elektrisk energi skall uppges. Såsom inköpt räknas även elenergi som levererats från uppgiftslämnaren tillhörigt kraftverk för vilket blankett lämnas till den årliga elstatistiken. För sådan elenergi uppges den kostnad som debiterats här redovisade anläggning. Om leveranserna ej debiterats anges beräknade värden. Till grund för beräkningen bör ligga av kontrollstyrelsen i samband med beskattningen åsatt värde.

Förbrukning av råvaror m.m.

Totala kostnaden skall anges för råvaror, halvfabrikat och andra material inkl. färdiga delar m.m. som under redovisningsåret använts vid den egna

produktionen eller lämnats till utomstående för bearbetning (förädling) samt kostnaden för använda tillsats- och förbrukningsmaterial. Även material, del och tillbehör som tillsläppts av uppgiftslämnaren vid löne- och reparationsarbeten åt utomstående skall medräknas.

Kostnaden för i verksamheten förbrukade råvaror, halvfabrikat etc. upptas till inköpsvärde med rabatter och mervärdeskatt frånräknade.

Övriga kostnader för framtagning till branschenheten, t.ex. för lossning, försäkring etc., inräknas i inköpsvärdet. Råvaror, halvfabrikat etc. som levererats från andra branschenheter inom samma företag skall medtas. För dessa råvaror m.m. upptas den debiterade kostnaden.

Observera att råvaror, halvfabrikat etc. som lämnats till utomstående för bearbetning endast skall redovisas av den branschenhet som lämnat ut varan.

Bruttoersättning utbetald för bearbetning av varor som bortlämnats till annan branschenhet för bearbetning skall ingå. Utbetald ersättning för reparations- och underhållsarbeten, transporter o.d. som utförts av utomstående skall inte medtas här.

Utbetald ersättning för transporter utförda av utomstående

Om särskild ersättning utbetalats till annat företag eller annan branschenhet för frakt av förbrukade varor skall beloppet medräknas.

D:1. Här anges den totala sysselsättningen dels i genomsnittligt antal personer, dels i arbetstimmar.

Uppgifterna om antalet sysselsatta i kategorin förvaltnings- o.d. personal skall avse antalet den 1 augusti eller, om så anses påkallat, annan under redogörelseåret infallande tidpunkt, då den industriella verksamheten bedrevs i normal omfattning. Observera dock att all förvaltnings- o.d. personal sysselsatt inom branschenheten, alltså även exempelvis företagsledare, tidningsredaktörer och journalister, vilka ej ingår i statistiken över tjänstemannalöner, liksom även deltidsanställda, skall medräknas.

För arbetarpersonal gäller att antalsuppgiften skall avse medeltal under den del av redogörelseåret som verksamhet pågått och beräknas på följande sätt. För varje månad då verksamhet pågått, utom juli (eller annan månad då huvuddelen av semestern infallit) och december, utväljs ett visst avlöningstillfälle (exempelvis det som avser tredje veckan i månaden).

Antal arbetare som erhållit avlöning vid dessa tillfällen summeras och summan divideras med antalet medtagna tillfällen, dvs. 10 vid arbetsställen där verksamheten pågått hela året.

Uppgifterna om antal arbetstimmar skall redovisas enligt riksförsäkringsverkets definition och avse faktiskt arbetad tid inkl. övertid. Ej ar-

betad men betald tid, t.ex. under semester och helgdagar, skall däremot ej medräknas och inte heller fria dagar i samband med omfördelning av arbetstiden eller tid för beredskapsvakt i hemmet e.d.

Beträffande personal sysselsatt med reparations-, anläggnings- och liknande arbeten för uppgiftslämnarens räkning gäller följande:

- 1) Utförs arbetena av utomstående firma med egen personal skall denna inte upptas här.
- 2) Utförs arbetena med personal som tillhör arbetsstyrkan vid här redovisade branschenhet, skall denna personal ingå.

D:2. För 1973 och 1974 anges faktiskt antal personer. För 1980 förutsätts vid beräkningarna av antalet personer att 1974 års normalarbetstid gäller, varvid dock hänsyn tas till redan beslutad arbetstidsförkortning för 1975 och 1976 för underjords- och för treskiftsarbete.

E:1. I enlighet med SCB:s investeringsenkät gäller följande: Som verkställd investering under en viss period räknas investeringsobjekt som levererats under denna period. Undantag från detta utgör investeringar i byggnader och större maskinanläggningar, där på varje period förs en så stor del av det totala investeringsbeloppet som motsvarar den del som färdigställts under perioden. (Om underlag för detta saknas, kan t.ex. faktureringen under perioden godtas som approximativt mått.)

Med investeringsobjekt avses kapitalföremål med en beräknad livslängd av minst tre år samt förbättringsarbeten vilka väsentligt höjer kapacitet, standard eller livslängd på sådana föremål. Större ombyggnader skall således räknas som investering, medan ändringsarbeten som normalt kan påräknas i den verksamhet ert företag bedriver inte medräknas.

I investeringsuppgifterna skall inte medräknas övertagande av hela eller delar av företag eller arbetsställen.

För investeringar utförda med egen personal upptas förutom material även löner och omkostnader.

De investeringsuppgifter som efterfrågas är förväntade investeringar, som skall vara en prognos för Era investeringar under åren fram till 1980. För att vinna jämförbarhet med tidigare enkäter behöver vi även få uppgift om hur stor andel som täcks av långtidsplan eller budget.

Till byggnader räknas husbyggnader av olika slag, såsom fabriker, lagerbyggnader, kontors-, affärs- och bostadshus m.m. Av totala beloppet upptas den del som avser grundarbeten, byggnadsstommen samt sådana anordningar som är avsedda för byggnadens allmänna funktion, t.ex. personhissar, anordningar för uppvärmning, friskluftsventilation och sanitära ändamål.

Inköpta fastigheter skall inte medtas som byggnadsinvestering.

Bland byggnadsinvesteringarna redovisas också anläggningar som vägar, kanaler, hamnar, parkeringsplatser, vattenregleringsanordningar, planteringar m.m. samt arbeten för att göra marken plan eller fast, uppförandet av stödmurar och torrläggning av mark m.m.

Till maskiner och inventarier räknas förutom maskiner för direkt användning i produktionen, kontorsmöbler, verktyg av olika slag samt anordningar avsedda att användas i samband med denna, t.ex. maskinfundament, traversbanor, industrispår, ledningar för kyl- och spillvatten m.m. Hit räknas också anordningar som är avsedda att direkt tjäna en byggnads användning för rörelseändamål, t.ex. varuhissar, lagerinredningar m.m.

Industriens Utredningsinstitut LÅNGTIDSUTREDNINGEN Box 5037, 102 41 Stockholm 5 Telefon: 08/63 50 20 Kontaktpersoner: <table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="width: 80%;"></td> <td style="text-align: right; vertical-align: top;">ankn.</td> </tr> <tr> <td> Fil.kand Märtha Josefsson</td> <td style="text-align: right;">1231</td> </tr> <tr> <td> Fil.kand. Bo Lindörn</td> <td style="text-align: right;">1298</td> </tr> <tr> <td> Civ.ekon. Rolf Rundfelt</td> <td style="text-align: right;">1300</td> </tr> </table>		ankn.	Fil.kand Märtha Josefsson	1231	Fil.kand. Bo Lindörn	1298	Civ.ekon. Rolf Rundfelt	1300	
	ankn.								
Fil.kand Märtha Josefsson	1231								
Fil.kand. Bo Lindörn	1298								
Civ.ekon. Rolf Rundfelt	1300								

Uppgifter i denna blankett bör baseras på företagsledningens bedömningar.

Uppgifterna skall gälla företagets totala verksamhet i Sverige inom ovan angiven bransch.

För samtliga uppgifter gäller samma definitioner som i ordinarie SCB-statistik.

Uppgifterna skall avse kalenderår eller det räkenskapsår som till största delen faller inom resp.kalenderår.

1973 års värden anges i 1973 års priser och 1974-1980 års värden i 1974 års priser.

Under punkterna A-D nedan skall 1980 betraktas som ett konjunkturmässigt neutralt år (se anvisning A:2).

A PRODUKTION (se anvisning A)

Saluvärdet av egen produktion för år 1973 i 1973 års priser samt 1974 och 1980 i 1974 års priser Ange i procent hur Ni anser att 1974 års produktion förhåller sig till vad Ni skulle kalla ett " normalt " 1974, dvs. om 1974 varit ett konjunkturmässigt neutralt år (se anvisning A:2). Normalt år = 100.	Belopp i 1 000-tal kronor <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <th style="width: 33%;">1973</th> <th style="width: 33%;">1974</th> <th style="width: 33%;">1980</th> </tr> <tr> <td style="height: 20px;"></td> <td></td> <td></td> </tr> </table> Procent <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="height: 20px;"></td> </tr> </table>	1973	1974	1980				
1973	1974	1980						

B EXPORT (se anvisning B)

Ange - i procent eller i tusental kronor - hur stor del av den ovan angivna produktionen som avser export både direkt och indirekt genom fristående svensk exportör .....1 000-tal kr Procent	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <th style="width: 33%;">1973</th> <th style="width: 33%;">1974</th> <th style="width: 33%;">1980</th> </tr> <tr> <td style="height: 20px;"></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td style="height: 20px;"></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	1973	1974	1980						
1973	1974	1980								

C FÖRBRUKNING AV INSATSVAROR (se anvisning C)

Totalkostnaden för insatsvaror år 1973 i 1973 års priser och åren 1974 och 1980 i 1974 års priser i procent av saluvärdet ovan eller i tusental kronor.....1 000-tal kr Procent	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <th style="width: 33%;">1973</th> <th style="width: 33%;">1974</th> <th style="width: 33%;">1980</th> </tr> <tr> <td style="height: 20px;"></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td style="height: 20px;"></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	1973	1974	1980						
1973	1974	1980								

Med insatsvaror menas här: råvaror, halvfabrikat, emballage, bränsle, el-energi, bortlämnade lönearbeten m.m.

D SYSSELSÄTTNING (se anvisning D)

Ange sysselsättningen för åren 1973, 1974 och 1980 i genomsnittligt antal personer och i arbetstimmar enl. riksförsäkringsverkets (RFV) definition. Uppgiften för 1980 anges under förutsättning att 1974 års normalarbetstid gäller inkl. redan beslutad arbetstidsförkortning för 1975 och 1976 (se anvisning D:2)

1973		1974		1980	
Timmar	Personer	Timmar	Personer	Timmar	Personer

Arbetarpersonal.....

Förvaltningspersonal .....

Ange hur stort totalt antal sysselsatta Ni skulle redovisat för 1974 om 1974 hade varit ett konjunkturmässigt neutralt år (se anvisning A:2)

Antal

E INVESTERINGAR (se anvisning E)

Ange investeringar i byggnader, maskiner och motorfordon för åren 1973-1980. För 1973 anges faktiskt utfall. För 1974 anges det beräknade utfallet i 1974 års priser. För åren 1975-1980 ber vi Er ange förväntade investeringar i 1974 års priser. Däri ingår - utöver redan beslutade investeringar - även investeringsobjekt som är under planering, investeringsobjekt som väntas men som ännu inte är föremål för konkret planering samt ersättningsinvesteringar.

Vi ber Er dessutom ange hur stor del av redovisade beloppen som avser investeringar enligt fastställd långtidsplan eller budget.

	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980
Investeringar 1 000-tal kr								
därav								
Byggnadsinvesteringar 1 000-tal kr								
Procent								

Ev. kommentarer

UNDERSKRIFT

Kontaktman (v.g. texta)	Ort och datum
Riktnummer och abonnentnr	Firmateckning